

**คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา
ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ**

Desirable Characteristics of Schools Administrators Follow the Educational Reform Guidelines in
Primary Schools Under BuengKan Primary Education Service Area Office

วสันต์ บัวชุม*

ดร.สุรัตน์ ดวงชาทม**

ดร.ระพีพรรณ ร้อยพิลา***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และหาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2560 จำนวน 308 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 86 คน และครูผู้สอน จำนวน 222 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.967 และแบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (t-test) ชนิด Independent Samples การทดสอบเอฟ (F-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน
4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
5. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เสนอแนะไว้ 4 ด้าน ประกอบด้วยคุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ คุณลักษณะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี และคุณลักษณะด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์

5.1 คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ มีแนวทางการพัฒนาดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงาน นำวิสัยทัศน์มากำหนดกลยุทธ์ในการบริหารงาน และให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงาน

คำสำคัญ: คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา, การปฏิรูปการศึกษา

*ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

**อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

***นักวิชาการศึกษาด้านการพิเศษ รักษาการในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ 11

5.2 คุณลักษณะด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ มีแนวทางพัฒนาดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการสอน หลักสูตร การวัดและประเมินผล การบริหารจัดการ และสามารถให้คำแนะนำที่ดีแก่ครู และนำแนวคิด และนวัตกรรมใหม่ๆ ไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

5.3 คุณลักษณะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี มีแนวทางพัฒนาดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ส่งเสริมครูในการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร มีทักษะการสื่อสารที่ดี และสามารถโน้มน้าวใจบุคลากร

5.4 คุณลักษณะด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์มีแนวทางดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีแนวคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนางานในความรับผิดชอบให้เกิดการพัฒนา และมีความสามารถในการคิดนอกกรอบ และการคิดสร้างสรรค์

ABSTRACT

The purposes of this research were to examine a level of desirable characteristics of school administrators; to compare desirable characteristics of school administrators with different position, school size and work experience; and to establish the guidelines for developing desirable characteristics of school administrators in accordance with the national educational reform's guidelines in primary schools under the Office of Bueng Kan Primary Education Service Area. The samples comprised a total of 308 respondents, including 86 school administrators and 222 teachers in schools under the Office of Bueng Kan Primary Education Service Area in the 2017 academic year. The instrument for data collection was a set of questionnaires concerning desirable characteristics of school administrators with the reliability of 0.967. The statistics for data analysis were mean, standard deviation, t – test (Independent Samples) and F – test (One – Way ANOVA).

The findings were as follows:

1. The desirable characteristics of school administrators, as a whole and each aspect were at a high level.
2. The desirable characteristics of school administrators as perceived by school administrators and teachers with different position as a whole and each aspect were different at a statistical significance of the .01 level.
3. The desirable characteristics of school administrators as perceived by school administrators and teachers with different school size as a whole were not different.
4. The desirable characteristics of school administrators as perceived by school administrators and teachers with different work experience as a whole and each aspect were different at a statistical significance of the .01 level.
5. The guidelines for desirable characteristics of school administrators in accordance with the national educational reform's guidelines involved four aspects: vision, academic leadership, communication and technology, and being a creative person and showing initiative. The proposed guidelines included:

5.1 Vision: School administrators should develop personal professionalism to obtain better knowledge and competencies on work performance planning; to set administrative strategy in accordance with vision statements; and to provide opportunities for teachers to be involved in planning work.

5.2 Academic leadership: School administrators should develop personal professionalism to obtain better knowledge and competencies in terms of teaching, curriculum, measurement and evaluation, management, giving good advice for teachers, and implementing new concepts and innovation in place for upgrading student learning achievement.

5.3 Communication and technology: School administrators should have knowledge and competencies in terms of using English for communication, enhancing teachers' integration of technology for communication, having good communication skills, and motivating the school personnel.

5.4 Being a creative person and showing initiative: School administrators should have new concepts and techniques for improving and developing their work responsibilities, think out of the box and strive for creativity.

Keywords: Desirable Characteristics of School Administrators, Educational Reform

ภูมิหลัง

ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ซึ่งผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชน และประชาชน จากการบังคับใช้กฎหมายในช่วงต้นอยู่ในระดับที่น่าพอใจในเชิงปริมาณ สำหรับในเชิงคุณภาพยังคงมีสภาพปัญหาปรากฏอยู่ ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายในหลายประการ และจำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไขให้สามารถเกิดผลลัพธ์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559, หน้า 4)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา นักวิชาการหลายท่าน มีความเห็นตรงกันว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารส่วนหนึ่งดังนั้นผู้บริหารจึงเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องมีคุณลักษณะที่โดดเด่น มีทักษะและบทบาทในการบริหารการเปลี่ยนแปลงให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพการใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และนำไปสู่การปฏิบัติในอนาคต (ชัยยนต์ เพาพาน, 2559, หน้า 303) ซึ่งคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกถึงความเป็นผู้ไวต่อข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ มีความอดทนอดกลั้น อารมณ์มั่นคง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้มีการติดต่อประสานงาน มีความเฉลียวฉลาด ไหวพริบดี มีทักษะการวิเคราะห์ปัญหา แก้ปัญหาและการตัดสินใจ เป็นผู้ที่มีความใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย ใช้หลักเหตุผลในการบริหารงาน พร้อมทั้งมีการสร้างขวัญและกำลังใจรู้จักยืดหยุ่นตามสถานการณ์และให้เกียรติ เคารพผู้อื่น (จุฑารัตน์ ชุ่มประดิษฐ์, 2556, หน้า 5-6)

การเปลี่ยนแปลงจากหลักการเดิมที่มีต่อการจัดการศึกษา ทำให้หลักในการบริหารการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการและการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21 ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องและเป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา และการศึกษาไทยในยุค 4.0 โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เข้มแข็งและยั่งยืน ผ่านการรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาของ สมศ.ทุกโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะที่ดี เพื่อให้การบริหารจัดการสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและแนวทางการปฏิรูปการศึกษา จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาที่มุ่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ให้มีคุณภาพและหาแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ต่อไป

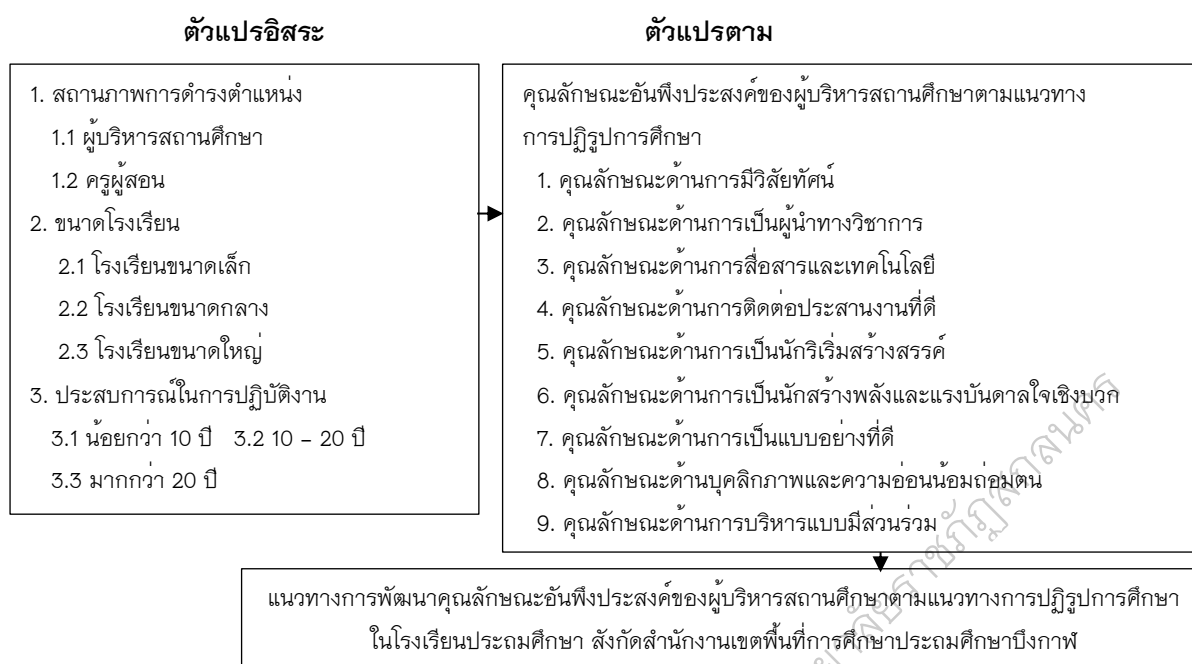
คำถามการวิจัย

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน อยู่ในระดับใด
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำแนกตาม สถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ต่างกัน แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
3. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เป็นนอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ต่างกัน
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี

กรอบแนวคิดของการวิจัย



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2560 จำนวนทั้งสิ้น 1,534 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 180 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,354 คน จากทั้งหมด 162 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2560 ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, pp. 607-610, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 43) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 308 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 86 คน และครูผู้สอน จำนวน 222 คน จากนั้นผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 49-50) โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.967 และแบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเสนอคำร้องต่อสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ให้ออกหนังสือขอความร่วมมือไปยังโรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามจำนวน 308 ฉบับ เก็บข้อมูลด้วยตนเองได้แบบสอบถามกลับคืนมา 308 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (t-test) ชนิด Independent Samples การทดสอบเอฟ (F-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ คุณลักษณะด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงานที่ดี และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า

2.1 จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นมากกว่าครูผู้สอนทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน

2.2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน และคุณลักษณะด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ ผู้ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตนและคุณลักษณะด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่อยู่ในโรงเรียนเล็ก มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้ที่อยู่ในโรงเรียนกลาง มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยรวมพบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี และตั้งแต่ 10-20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 10-20 ปี มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ มีจำนวน 4 ด้าน ที่ต้องได้รับการพัฒนา ประกอบด้วย คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ คุณลักษณะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี และคุณลักษณะด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ สรุปจากคำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

3.1 คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์มีแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายในการจัดการศึกษาควรนำวิสัยทัศน์มากำหนดกลยุทธ์

ในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดการพัฒนาและประสิทธิผลโรงเรียนควรศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ ด้านการมีวิสัยทัศน์ควรพัฒนาตนเองเพื่อเรียนรู้วิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการภายใน สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน นโยบาย และเป้าหมายในการปฏิบัติงาน และควรติดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เพื่อนำมาวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ในยุคศตวรรษที่ 21

3.2 คุณลักษณะด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการมีแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการสอน หลักสูตร การวัดและประเมินผล การบริหารจัดการ และสามารถให้คำแนะนำที่ดีแก่ครูในการ ปฏิบัติงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลควรแสวงหาและนำแนวคิดใหม่ๆ ไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนควรเป็นผู้ส่งเสริมการจัดหาสื่อนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และแก้ปัญหาการเรียนการสอนและการบริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองด้วยการเข้ารับการอบรม สัมมนา ค้นหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ และการศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ และควรจะมีการ มีการนิเทศ ติดตาม การปฏิบัติงาน และการสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาตนเองจากคำแนะนำ ของผู้บริหาร

3.3 คุณลักษณะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีมีแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารควรเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ เพื่อพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนควรมี การจัดทำคู่มือในการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการให้มีความสะดวก รวดเร็วและลด ขั้นตอนในการปฏิบัติงานควรกระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร และใช้ในการจัดการเรียน การสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนควรมีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถโน้มน้าว ใจบุคลากร และมีวาทศิลป์ในการให้คำแนะนำและตักเตือนบุคลากรในโรงเรียน และควรสรรหาเทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานศึกษา

3.4 คุณลักษณะด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์มีแนวทาง ดังนี้ผู้บริหารควรมีแนวคิดและเทคนิคใหม่ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนางานในความรับผิดชอบให้เกิดการพัฒนาและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมควรกระตุ้น และส่งเสริมให้ครูริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาคุณภาพนักเรียนควรมีการจัด อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาควรริเริ่มแนวทางในการบริหาร ที่ท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และมีความสามารถในการคิดนอกกรอบ การคิดสร้างสรรค์ และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปึงกาฬ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ คุณลักษณะด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงานที่ดี และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะในการบริหารงานในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปึงกาฬ จำเป็นต้องมีความรู้ในด้านต่างๆ รวมไปถึงการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร ไม่ว่าจะเป็นการใช้หลักเหตุผลในการบริหารงานในสถานศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความคิดสร้างสรรค์

การทำงานร่วมกัน ผีการสื่อสารที่ดี คติวิเคราะห์เป็น และการใช้เทคโนโลยี อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาสถานศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรุงฤ เตหา (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้านผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านความเป็นผู้นำทางวิชาการ อยู่ในอันดับสูงสุด และด้านความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในอันดับต่ำสุด และผลการวิจัยของ ณิชฐนันท์ธนพัชระ (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 อยู่ในระดับมาก

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปึงกาฬ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำแนกตามสภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า

2.1 จำแนกตามสภาพการดำรงตำแหน่ง พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นมากกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อวางแผนอนาคตในสถานศึกษา เป็นผู้นำทางวิชาการ มีการนำแนวคิดใหม่ๆ ไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เป็นผู้ประสานและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน หน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความสามารถในการคิดนอกกรอบ การคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เพื่อการบริหารจัดการกับความซับซ้อนทางสังคมในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จันท์มา ผลอินทร์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการวิจัยของ Dennerline (1999, Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องครูใหญ่ในโรงเรียนประถมศึกษา – มัธยมศึกษา: การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการสอน ผลการศึกษาพบว่า ครูใหญ่ และครูมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เกี่ยวกับภาวะการณ์เป็นผู้นำทางการสอนของครูใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของเวลาที่อุทิศให้กับภาวะความเป็นผู้นำ

2.2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน และคุณลักษณะด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารและครูผู้สอนที่อยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันนั้นต่างมีความคาดหวัง และมีความต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกๆ ด้าน เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พัทยา ทวยเศษ (2558, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกันและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุดารัตน์ สุริยะ (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการประสานสัมพันธ์ และด้านความคิดสร้างสรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

2.3 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายค่า โดยรวม พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี และตั้งแต่ 10-20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 10-20 ปี มีความคิดเห็นมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยๆ เติบโตและได้เรียนรู้ในยุคนโยบายการศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ทำให้ประสบการณ์และมุมมองที่ได้รับแตกต่างออกไป ซึ่งอาจจะมองผู้บริหารในมุมมองที่ไม่มากเท่าที่ควร เพราะอาจมองว่าผู้บริหารในยุคนโยบายการศึกษาควรมีคุณลักษณะที่ดีในด้านต่างๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริรัตน์ แจ่มรงค์ (2555, บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษา คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน มีทัศนะในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมมี 4 ด้าน ที่ต้องได้รับการพัฒนา คือ คุณลักษณะด้านการมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ คุณลักษณะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี และคุณลักษณะด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาดังกล่าวให้อยู่ในระดับมากที่สุดเพื่อยกระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้สูงขึ้น

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกคือ คุณลักษณะด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงานที่ดี และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน ตามลำดับในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านดังกล่าวด้วย เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาและยกระดับการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ครั้งต่อไป

2.1 ควรนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 9 ด้าน ไปทำการวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อหาแนวทางพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ และหน่วยงานอื่นๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา เคหา. (2554). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา*
 ด้านผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
 เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- จันทิมา พลอินทร์. (2555). *คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู* สังกัดสำนักงาน
 เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ลพบุรี:
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- จุฑารัตน์ ชุ่มประดิษฐ์. (2556). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อสมรรถนะครู* ในสังกัดสำนักงานเขต
 พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชัยยนต์ เพาพาน. (2559). *ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21. การประชุมวิชาการระดับชาติครุศาสตร์*
 ครั้งที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน: ทิศทางใหม่ในศตวรรษที่ 21:
 มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- ณัฐชนันท์ธนพระยูง. (2559). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา* สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
 ชลบุรีเขต 1. งานนิพนธ์ คศ.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พัทยา ทวยเศษ. (2558). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
 บุรีรัมย์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ศิริรัตน์ แจ่มมรคา. (2555). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูและผู้บริหารสถานศึกษา* สังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12*
 (พ.ศ. 2560–2564). กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุดารัตน์ สุริเย. (2559). *คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพ* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์
 เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- Denner line. (1999). *The Middle School Principle: An analysis of Instructional Leadership. Dissertation Abstract*
International. 60(40), 951 – A.